

Göteborg

Västra Frölunda 198

Högsbo Janneberg

Boplatssområde

Inv. nr. 84333,84199

Fyndrapporter 1969

Göteborgs stadsmuseum
Arkeologisk arkivrapport

Nr 1968: 22

V:A FRÖLUNDA 198

FÖRNLÄMNING NR 23:S17 INOM GÖTEBORGS STAD

23:S17 BOPLATSOMRÅDE: STENÅLDER

Stenåldersboplats i sydvästra Göteborgsområdet med dels geologiskt daterbart flintmaterial från boreal tid, dels ett gropkeramiskt flintmaterial. Dessutom framkom enstaka spår från andra stenåldersperioder.

INLEDNING

Undersökningen utfördes i två etapper, 1965 och 1968. En förutsättning för undersökningen 1965 var att en ytavbanning senare skulle äga rum. Då genom omläggning av byggnationen detta ej kom till stånd gjordes 1968 en kompletterande undersökning. I det följande ges en sammanfattning av de två utgrävningsrapporterna från 1965 och 1968. Dessa finns också tillgängliga vid Göteborgs arkeologiska musei arkiv.

BELÄGENHET, TOPOGRAFI, VEGETATION OCH HÖJD ÖVER HAVET

(Fig 1, 11-14). Boplatsområdet 23:S 17 var beläget på stadsäga 19969 vid Högsbo industriområde inom Göteborgs stad. Det låg på ett mindre bergsparti i Åbydalen. Denna sträcker sig i riktning öst-väst och dess västra del begränsas av flera mindre bergspartier i Västra Frölunda mellan vilka dalgången förgrenar sig i ett flertal armar ut mot havet. I norr och söder begränsas Åbydalen av bergspartier med svallad morän och ändmoräner. I öster vid Mölnadal begränsas Åbydalen av en stor förkastningsbrant som är en fortsättning av Götaälvdalens. Åbydalens botten består mestadels av marina leror (sen- och postglaciala). Hela dalgången har uppodlats. Dess nivå över havet är 2-10 m.

Det mindre bergsparti på vilket boplatsen låg består av askimsgranit och är till en del täckt av svallad morän. Dess högsta punkt ligger 25 m över havet. Själva undersökningsområdet låg ca 15-20 m över havet och begränsades till den nordöstra sluttningen samt till ett sadelliknande parti väs-

ter därom mellan bergens två högsta delar (fig 12 och 14). Vid undersökningen bestod vegetationen av en gles blandskog på nordöstsluttningen av det sadelliknande partiet som fram till de senaste åren har varit odlat.

Undersökningen utfördes både inom och utom de tidigare odlade områdena. För de exakta gränserna för odlad mark se fig 2 och 4. Av flera fasta fornlämningar på bergspartiet kan nämnas ett år 1968 undersökt gravfält från vikingatiden på bergspartiets norra del. På den nordligaste högsta toppen undersöktes 1969 ett röse vilket innehöll en hällkista och lerkärl från senneolitikum. Vid undersökningen av både gravfält och hällkistan framkom i fyllningen en hel del flinta.

GRÄVNINGSTID OCH ARBETSSTYRKA

Båda undersökningarna utfördes av Göteborgs arkeologiska museum. Arbetet under 1965 leddes av C.Cullberg, under 1968 av M.Lundberg. Vidare deltog M.Jackson respektive E.Weiler. Geologisk rådgivare vid den första utgrävningen var L.Karlsson från geologiska institutionen vid Chalmers tekniska högskola. Arbetare från Göteborgs stads gatukontor var 1965 E.Ögren och R.Nilsson och 1968 E.Andersson, R.Karlsson, O.Oskarsson och G.Strand. Den yta som undersöktes var på sammanlagt ca 7 000 kvm inom vilken grävdes ett antal gropar och schakt.

UNDERSÖKNINGSFÖRLOPP

Undersökningen 1965 omfattade enligt det dåtida systemet 11 st gropar om 0,5 kvm och 2 st schakt med en bredd av 0,5 m (fig 2-7, 13-14).

Schaktens profiler ritades och analyserades. I varje schakt grävdes 3 st vertikalgropar i schaktsidan. Flintan i den uppkastade jorden tillvaratogs. Vid undersökningen 1968 grävdes först 6 st provgropar för att över en större yta erhålla en överblick av lagerföljden. Schakt I och II från 1965 års undersökning rensades upp. Vid schakt I grävdes en meterruta för lokalisering av lagerföljden och vid schakt II grävdes 6 st meterrutor (fig 7), eftersom man 1965 där konstaterat

geologiskt daterbara fynd. Dessutom grävdes 4 friliggande meterrutor strax utanför kanten av den tidigare åkern för att kontrollera av odlingen oskadade eventuella bebyggelser. I meterruta 10 framkom en mörkfärgning varför schakt III och meterrutorna 11 och 12 grävdes i anslutning härtill. Däri framkom anläggning 1 vilken undersöktes. Alla groparna och meterrutorna grävdes lagervis och fynden tillvaratogs i enlighet med de iakttagna lagren. Profiler-na i schakt III och i anläggning 1 ritades (fig 9, 10).

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER

Av skiktgrävningen framgick att genom den senglaciala regressionen och den postglaciala transgressionen har dels delar av berggrunden blottlagts, dels har på de högre partierna i schakt I och III havsvågornas rörelser efterlämnat en svallad morän medan längre ner efter sluttningen vid schakt II har material från moränen vid bergssidan svallats ut och avsatts i form av grus och sand. Vilken utsträckning dessa bildningar har i schakt I-III visar fig 5, 6, 9 och 15. Därvid är att märka att det som är betecknat med "a" i schakt III (fig 9) närmast motsvarar lager "A" i schakt I och II (fig 5, 6). Skillnaden beror på att ett ploglager finns i schakt I och II men ej i schakt III.

Profilerna där marken aldrig plöjts (fig 5, 6 och 9) har kunnat tolkas på följande sätt.

Först avsattes under den senglaciala regressionen en grå sand varav fanns en rest i schakt II i en skreva i berget. Vid den postglaciala transgressionen bildades vid ca 17 m över havet (schakt II) först gruset i bränningszonen. Från någonstans i närheten drogs då flintan in i gruset. Det visade sig att i detta grus framkom en del flintor som var bearbetade. Då under den postglaciala transgressionen vattnet stod högt t.ex. över 20 m över havet avsattes sand över gruset. Gruset och sanden har en varierande utbredning kring bergspartiet. Vid den efterföljande regressionen drogs en del av denna sand bort av vågorna. Den flinta som återfanns i sanden kan ha glidit ned i den efter det att vattnet under den postglaciala regressionen

på sin väg nedåt passerade schaktets nivå på ca 17 m över havet. Eller också har den inlagrats i sanden liksom i gruset. Det sista torde väl knappast vara troligt eftersom den sorterade sanden ej kan innehålla flintskärvor som är tyngre än sandkornen. Här skiljer sig sanden från gruset i vilket flintskärvorna kan ha dragits in vid en kraftig bränningsrörelse.

I anslutning till schakt III framkom en härd som har kallats för anläggning nr 1 (fig 8-10, 16). Anläggningen var belägen strax utanför det odlade området och låg ca 25 cm under markytan i grus. Den tolkades som en härd. Den var närmast rund 0,8 m diam och 5-10 cm djup och bestod av 0,05-0,1 m stora skörbrända skarpkantade stenar delvis tätt packade i sotfärgad grusig mo. Sotfärgningen var linsformad och med klar begränsning ut mot gruset. Mindre kolstycken låg i små anhopningar mellan stenarna. Flinta låg spridd mellan stenarna och strax över och omkring härden låg det rikligt med klumpar av bränd lera varibland flera med avtryck av kvistar.

FYNDEN Se Separata rapporter för 1965 och 1968.

Fynden bestod av keramik samt redskap och skärvor av flinta. För fyndens del hålles utgrävningarna från 1965 och 1968 isär. För detaljer om i vilken grävningsenhet och i vilket lager som fynden framkom se rapporterna i GAM:s arkiv.

Undersökningen 1965 gav i glesgroparna inga redskapsfynd. Tätgroparna (fig 3) gav 1 keramikskärva och 2 flintavslag med retusch. I vertikalgroparna vid schakt I framkom 1 keramikskärva, 1 trekantig pilspets med tånge och 1 spånskrapa samt flintskärvor. I vertikalgroparna i schakt II framkom endast 2 avslag av flinta.

I schakt I framkom följande redskap av flinta:

- 84199:13 1 skivskrapa
- 84199:13 1 skivskrapa av skedformig karaktär
- 84199:14 2 spånskrapor
- 84199:15 1 snedeggad pilspets med slipat eggparti
- 84199:16 1 tväreggad pilspets
- 84199:17 1 mikrospån med inhak

84199:19 27 avslag med retusch

3 kärnor

saknas vid katalogisering

1 knuta

"

"

"

84199:18 1 avslag med inhak samt

84199:20 2 keramikskärvor

I schakt II framkom följande redskap av flinta:

84199:21 1 kölskrapa

84199:22 1 spån med inhak

84199:23 1 borr

84199:24 6 avslag med retusch

84199:25 3 spån

1 knuta samt *saknas vid katalogisering*

84199:26 1 keramikskärva

Vid undersökningen 1968 framkom i det gruslager som av-
satts under den postglaciala transgressionen ^{= 43} 1 knuta, 3
^{= 44 + 49} avslag med bearbetning och 316 skärvor. Från de övre
lagren, dit med all sannolikhet flintan har kommit ef-
ter den postglaciala regressionen, framkom:

84333:32 1 fragmentarisk kärnyxa *Lager 1.*

84333:11, 25, 43, 14 4 knutor *Lager 1, 2/3, 3, 2 (5 st)*

84333:52 1 kärna *Lager 1*

84333:24 1 cylindrisk kärna *Lager 2/3 (2 st enl. katalogkort)*

84333:65 2 fragmentariska, cylindriska kärnor (1 st. enl. katalogkort) *Lager 2.*

84333:19 1 bearbetad spets *Lager 2*

84333:53 1 skrapa *Lager 1*

84333:71 1 tväreggad pilspets *Lager 2.*

84333:26 2 spån med bearbetning *Lager 2/3*

30 avslag med bearbetning samt

1000-talet skärvor

Av bränd lera framkom 112 gr och av pimpsten 4 st. I
och närmast omkring anläggning 1 framkom 52 avslag av
flinta, 630 gr bränd lera och 5 gr kol.

SAMMANFATTNING

Undersökningen av 23:S 17 har givit spår från så gott

*genom gången sept-73
KH.*

som hela stenåldern. Den flinta som var inlagrad i gruset torde ha kommit från ett ställe alldeles i närheten. Gruset har dragits ner till sin plats under den postglaciala transgressionen och dessförinnan måste flintorna i gruset ha tillslagits. Den postglaciala transgressionens maximum som gick upp mot toppen av Jannebergskullen beräknas till ungefär 5 000 f.Kr. När havet lämnade Jannebergskullen vid den postglaciala regressionen framkom en ö med berg i dagen på toppen, där nedanför en svallad morän och utanför denna ett lager av grus och sand som hade dragits ur moränen. På denna markyta hade under stenåldern människor slagit sig ner och efterlämnat flintredskap, flintskärvor och keramik.

Bland stenåldersbosättningarna urskiljer man den sk gropkeramiska kulturgruppen. Den karakteriseras av en speciell tillhuggningsteknik i flinta: från cylindriskt tillhuggna kärnor slogs spån, vilka framför allt användes till pilspetsframställning. Det var gropkeramikerna som hade lämnat efter sig den hård omkring vilken låg klumpar med lera med avtryck av kvistar. Fyndet av härden och lerkliningen skulle kunna tolkas som en rest av en nerbrunnen lerklinad hydda.

Jannebergskullen har alltså legat som en liten ö och halvö i den fjord som har sträckt sig in i Åbydalen. Det har varit ett utmärkt läge för stenålderns jakt och fiske.

De tider under vilka stenålderns människor har vistats på platsen kan alltså bestämmas till dels före 5 000 f.Kr. dels till omkring 2 000 f.kr.

SUMMARY

A Stone Age settlement in the Åby valley, Västra Frölunda, city of Göteborg.

This settlement was situated in a small hilly area in the outer part of the Åby valley (fig 1). The valley is orientated east-west and extends from the town of Mölndal to the Kattegatt. In the west it is delimited by several small hills through which the valley branches out towards the sea.

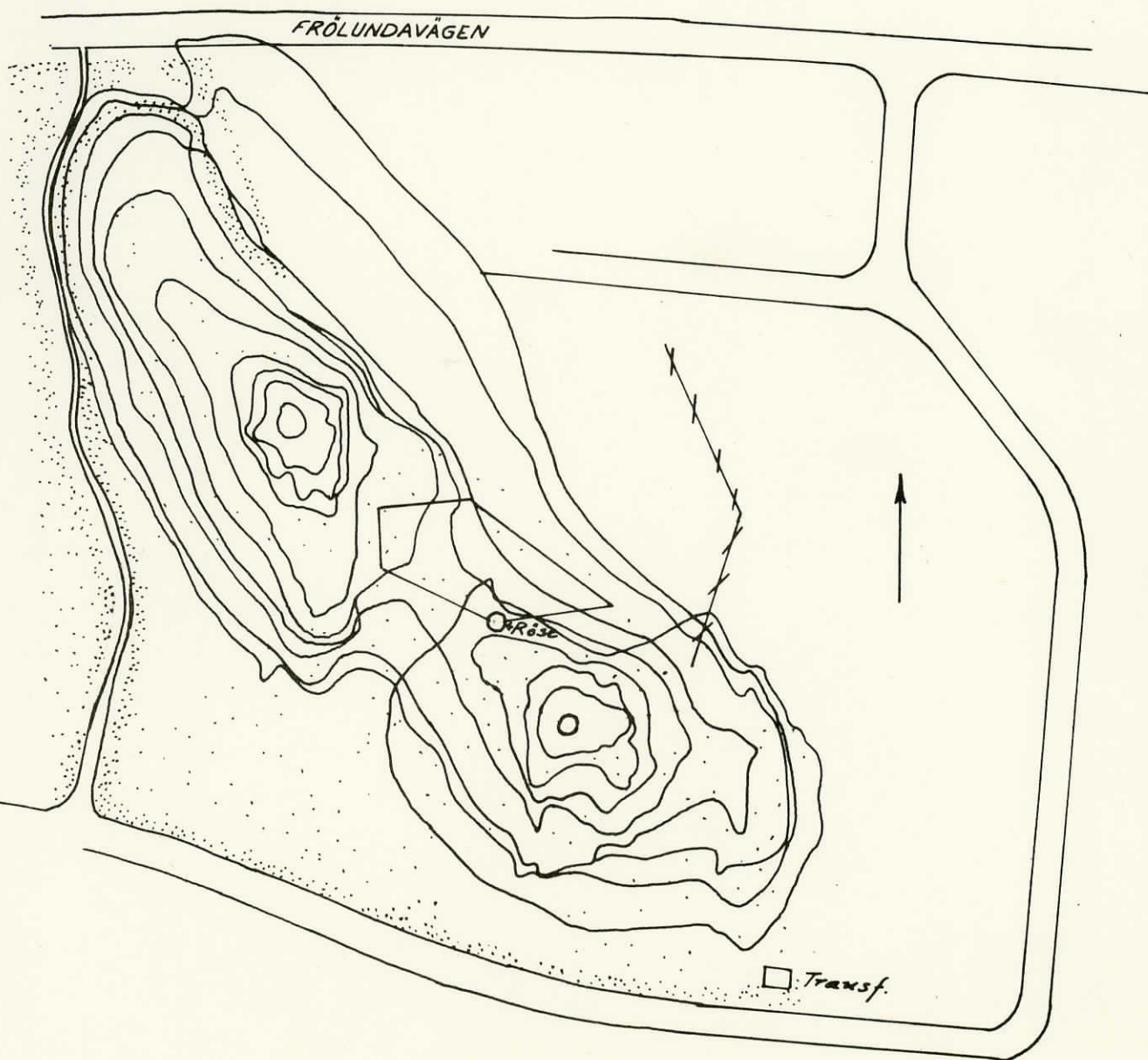
The excavated area is situated at 15-20 m above the present sea level. The highest point of the hill is situated ab. 25 m above sea level on the postglacial shore line.

A number of trial-pits were first laid out (fig 3, 4). Three trenches - called 1, 2 and 3 respectively - were dug in connection with those pits which contained most flints (fig 5, 6, 9, 10). In connection with these cuttings squares of 1 m² were laid out. These squares were excavated layer by layer (fig 7, 8).

Through the excavation the sequence of events can be reconstructed as follows: first, during the lateglacial regression (c. 10 000 - 7/6 000 B.C.) a layer of grey sand was deposited. Remains of this sand were found in cutting 2. During the postglacial transgression (c. 5 000 B.C.) which reached approximately the 25 m contour, the gravel overlying the grey sand was formed. The flints now found in the gravel had been introduced into it by this process. Some of these flints had been worked. When the sea level was at its highest during the postglacial transgression, a new layer of sand was deposited on top of the gravel. Some of this sand was withdrawn by the waves during the postglacial regression. The flints in the sand probably got there after the postglacial regression.

A hearth was found in connection with cutting 3. It was round, 0,8 m in diameter and 5-10 cm deep, and consisted of burnt and brittle stones with sharp edges which were partly closely packed in a sooty, gravelly soil. Scattered flints and pieces of burnt clay were found around the hearth.

The finds consist mainly of tools and waste flakes of flint and stone as well as pot-sherds and burnt clay. In the layer of gravel one irregular core, three waste flakes with secondary working and 316 waste flakes were found. Thus these tools and waste flakes must have been made before the transgression. In the sand there were, among other things, fragments of a core-axe, a transverse arrow-head, a cylindrical core, four irregular cores, waste flakes with secondary working and approximately a thousand waste flakes. These finds from the sand show that people dwelt on the site during the late Mesolithic as well as the middle Neolithic.

SKALA 1:2000

FIG. 2

FIG. 3

571

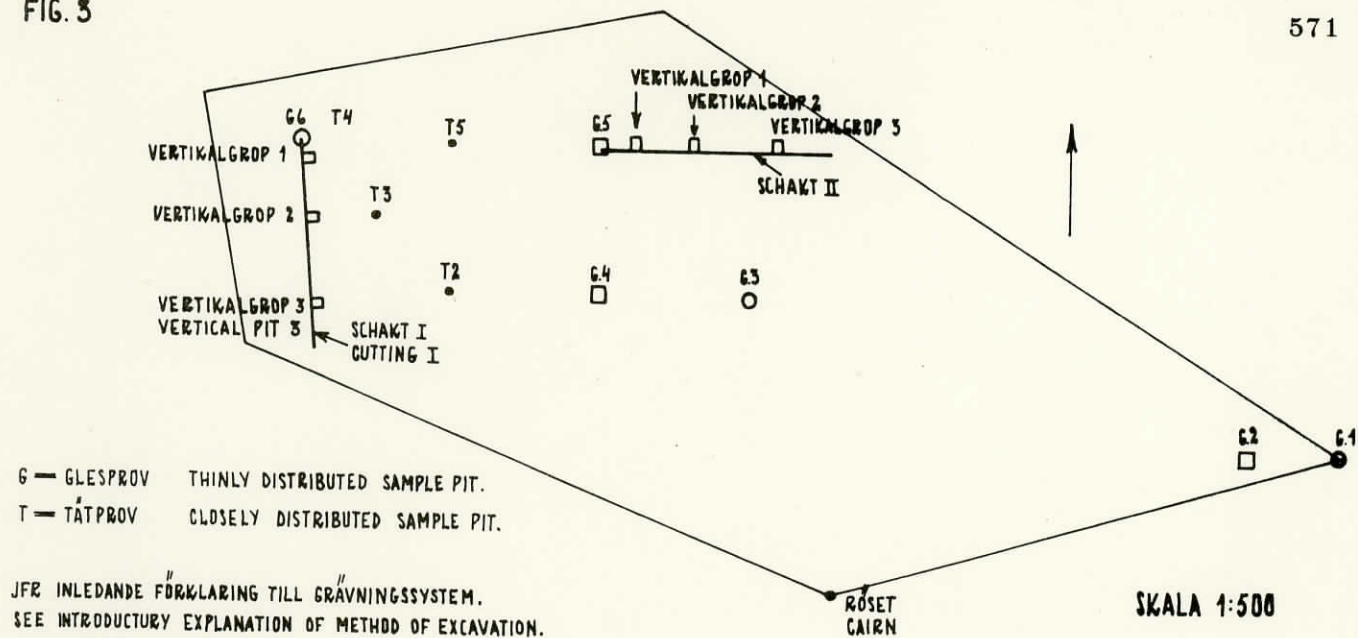

FIG. 4

FRÖLUNDAVÄGEN

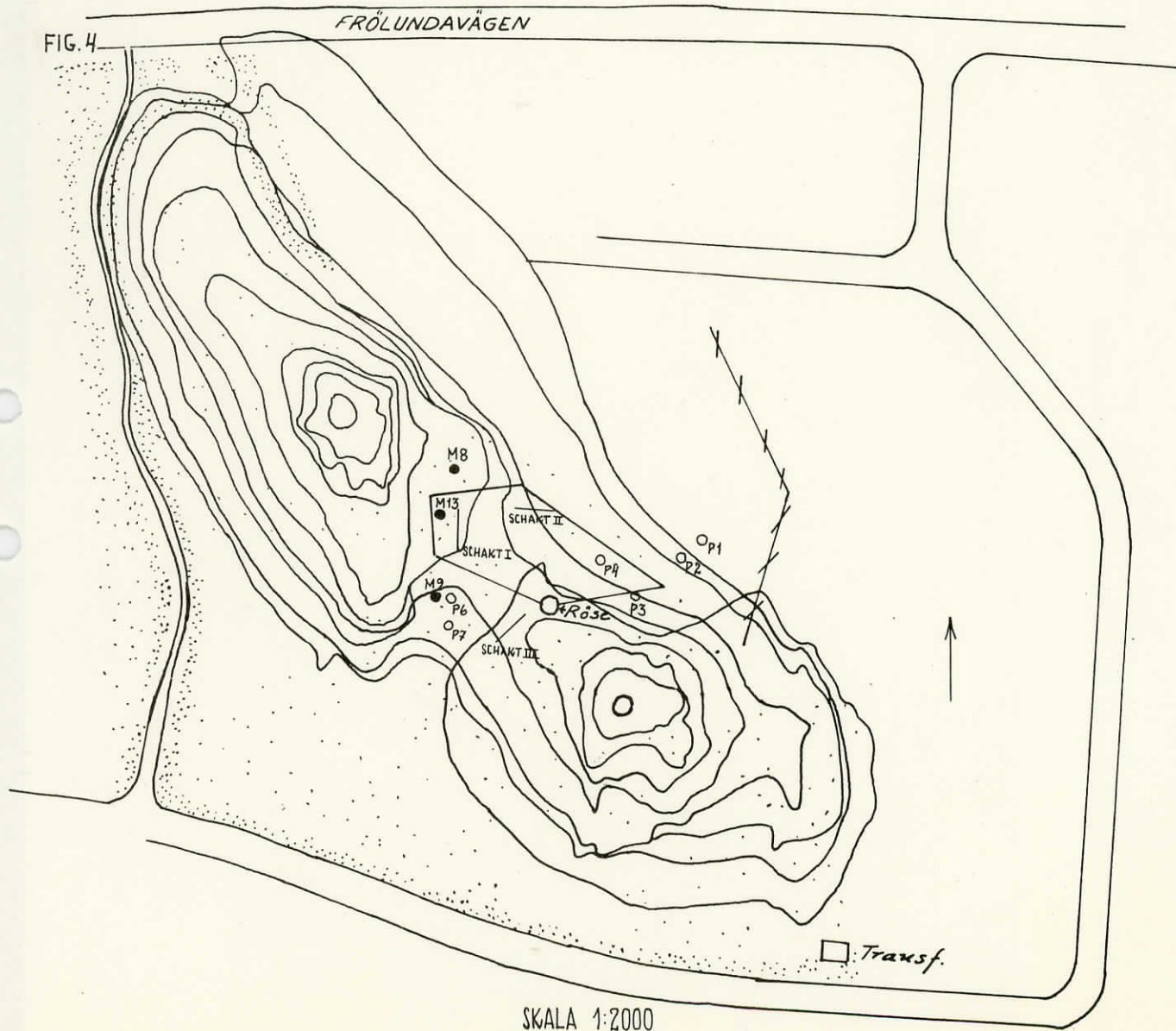

FIG. 3-4

FIG. 5

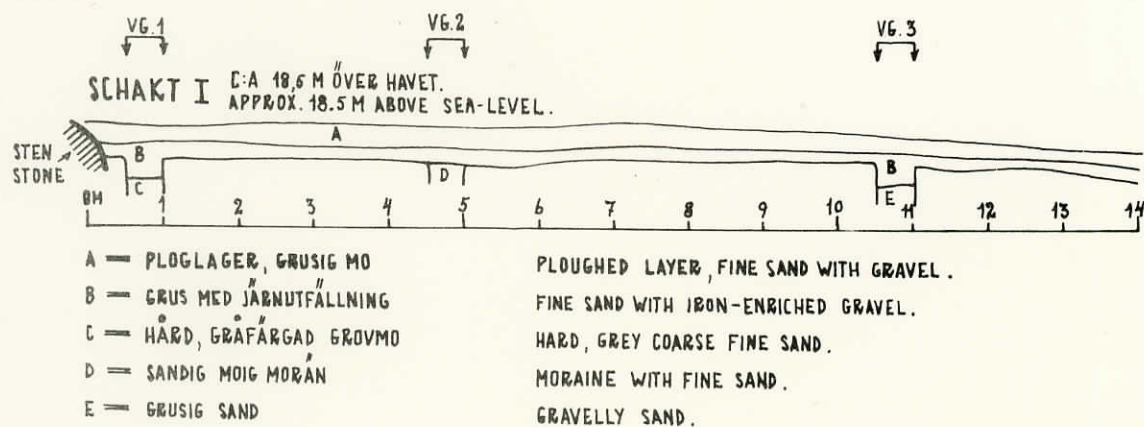

FIG. 6

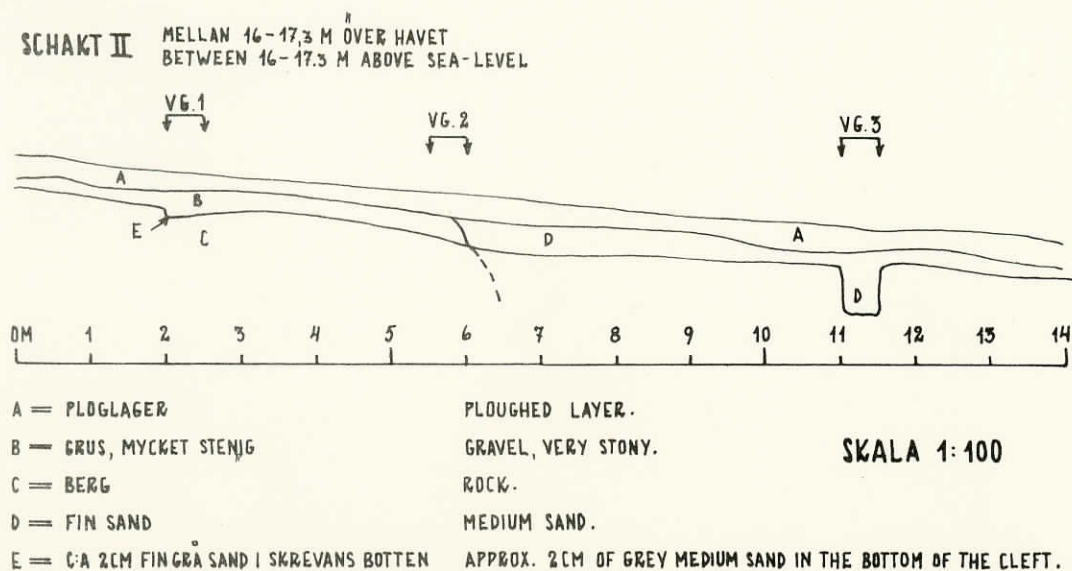
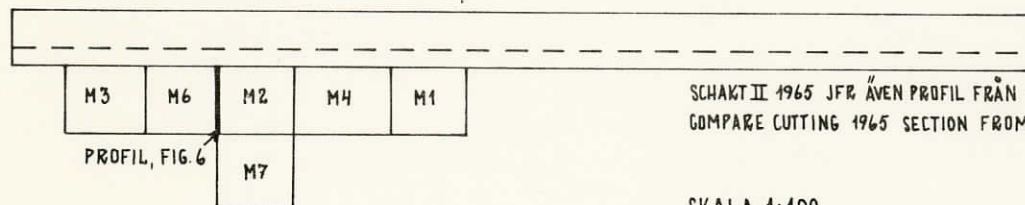

FIG. 7

SCHAKT II OCH M1-4, 6, 7,
CUTTING II AND M1-4, 6, 7.

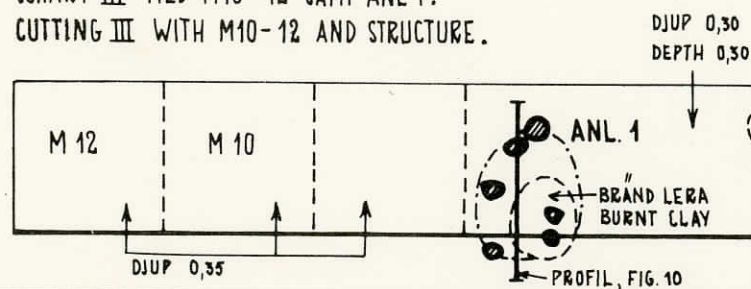

SCHAKT II 1965 JFR ÄVEN PROFIL FRÅN 1965, FIG. 6,
COMPARE CUTTING 1965 SECTION FROM 1965, FIG. 6.

SKALA 1:100

FIG. 8

SCHAKT III MED M10-12 SAMT ANL 1.
CUTTING III WITH M10-12 AND STRUCTURE.

DJUP 0,30
DEPTH 0,30

BRÄND LERA

SKALA 1:50

DJUP 0,30

PROFIL, FIG. 9

M 11

DJUP 0,65

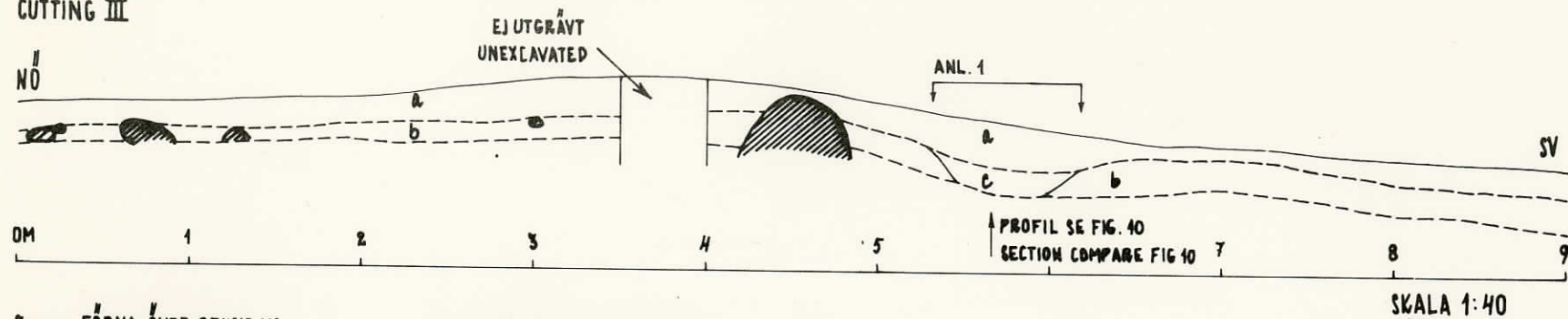
--- SOTFÄRGNING MED SKÖRBRÄNDA STENAR,
SOOT AND BRITTLE STONES.

DJUP — GRÄVNINGSDJUP,
DEPTH OF EXCAVATION.

FIG. 7-8

FIG. 9

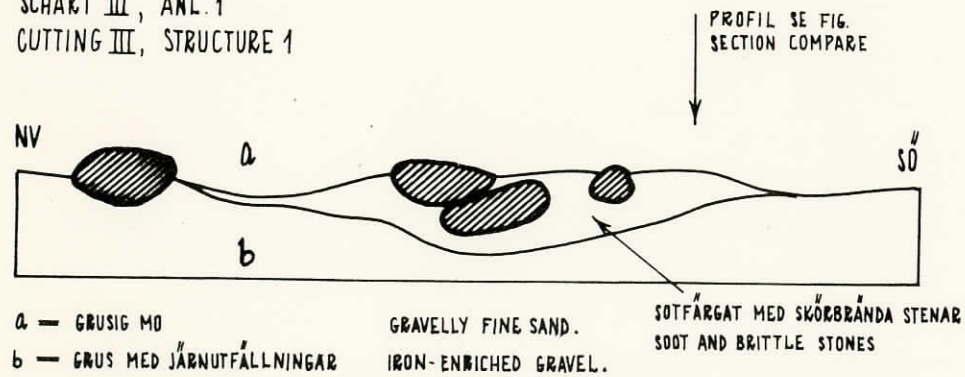
SCHAKT III
CUTTING III

a — FÖRÄA ÖVER GRUSIG MO	RAW HUMUS OVERLAYING FINE SAND WITH GRAVEL.
b — GRUS MED JÄRNUTFÄLLNINGAR	IRON-ENRICHED GRAVEL.
c — SOT MED SKÖRBRÄNDA STENAR	SOOT WITH BRITTLE STONES.

FIG. 10

SCHAKT III, ANL. 1
CUTTING III, STRUCTURE 1

a — GRUSIG MO	GRAVELLY FINE SAND.	SOTFÄRGAT MED SKÖRBRÄNDA STENAR
b — GRUS MED JÄRNUTFÄLLNINGAR	IRON-ENRICHED GRAVEL.	SOOT AND BRITTLE STONES

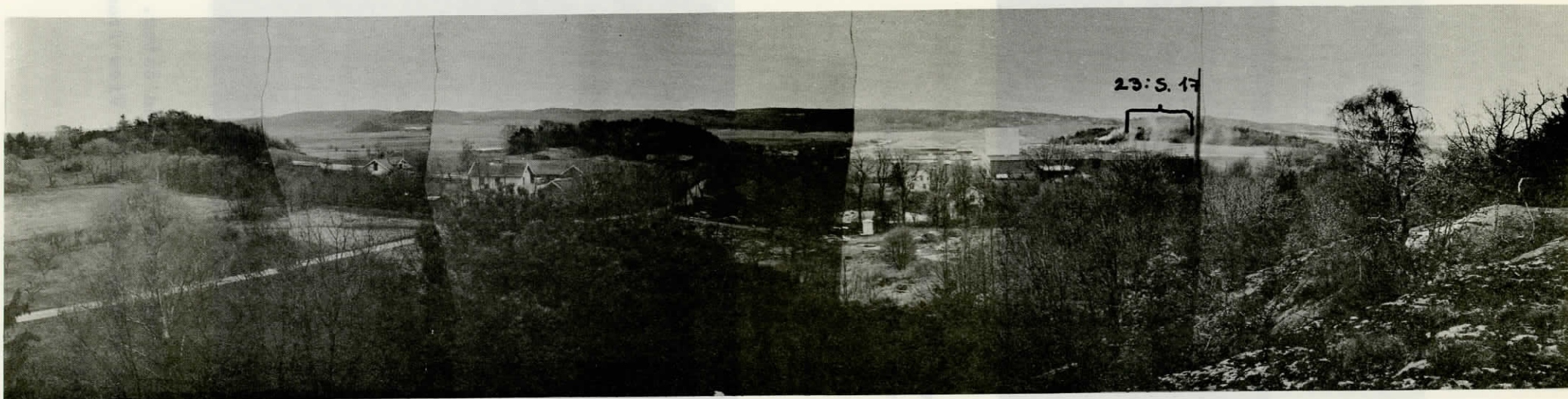

Fig 11

Åbydalen från bergsmassivet i norr.

The Åby valley from the hills in the north.

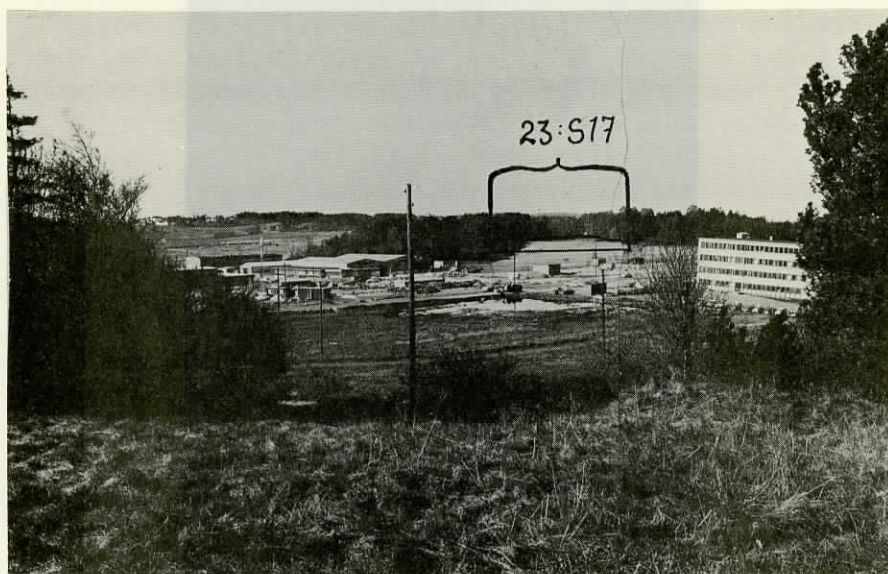

Fig 12

Bergshöjden från nordöst.

The hill-top from the north-east.

Fig 13

Området kring schakt II, från öster. 1965.

The area around cutting II. View from the east. 1965.

Fig 14

Området mellan schakt I och III, från nordväst. 1968.

The area between cuttings I and III. View from the north-west. 1968.

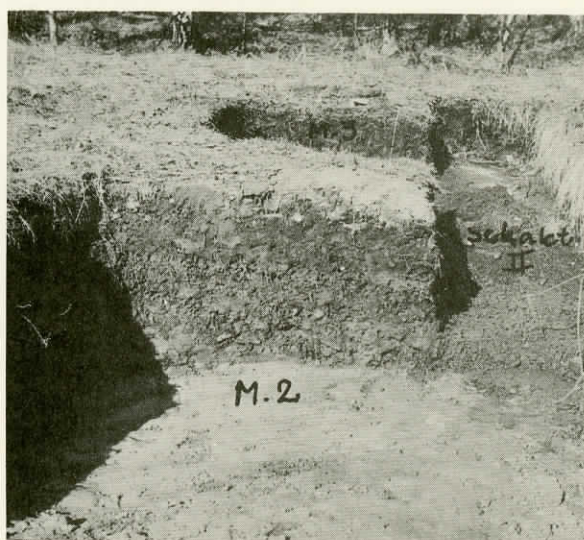

Fig 15

Schakt II. Profil i västra väggen av M2, från öster. 1968.

Cutting II. Section through the western wall of M2.

View from the east. 1968.

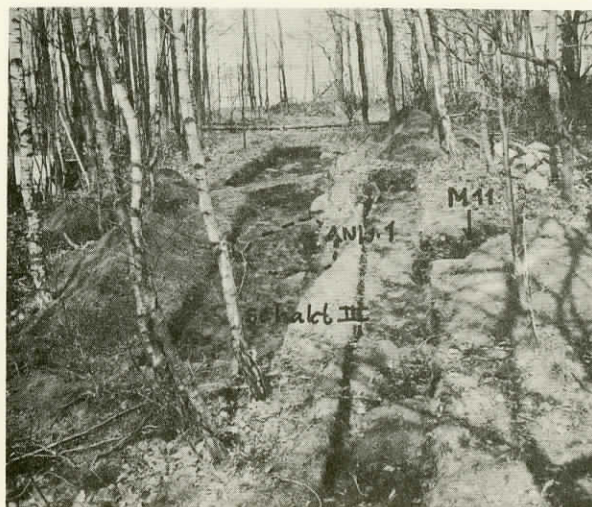

Fig 16

Schakt III med anläggning 1, från sydväst. 1968.

Cutting III with structure 1, from the south-west. 1968.

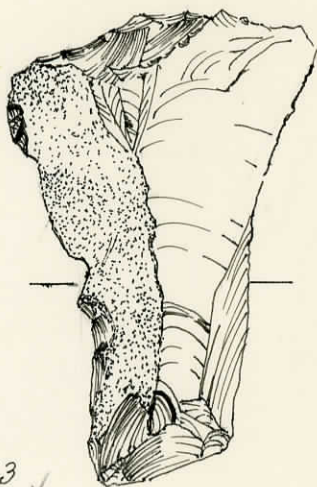
4

Göteborg

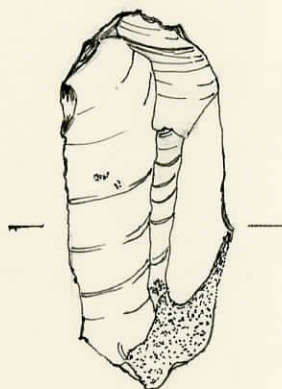
Omr. 23

Janneberg. 23: S 17

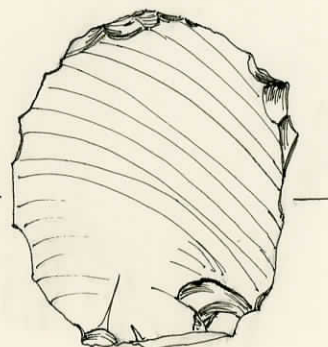
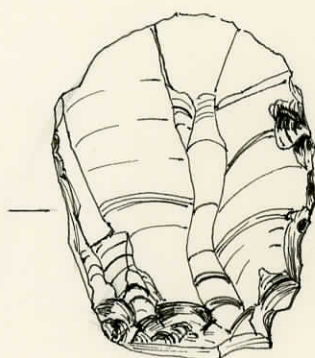
84199:13 ✓

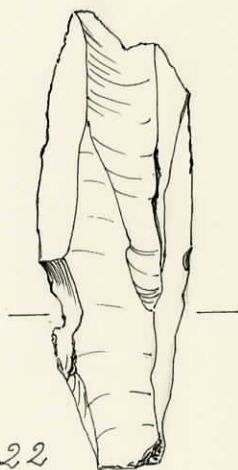
84199:14 ✓

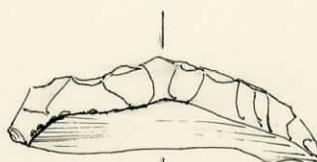
84199:4 ✓

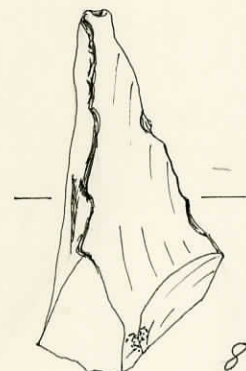
84199:22 ✓

84199:21 ✓

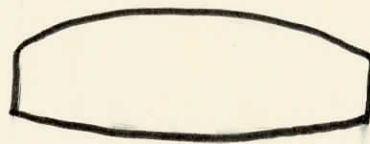
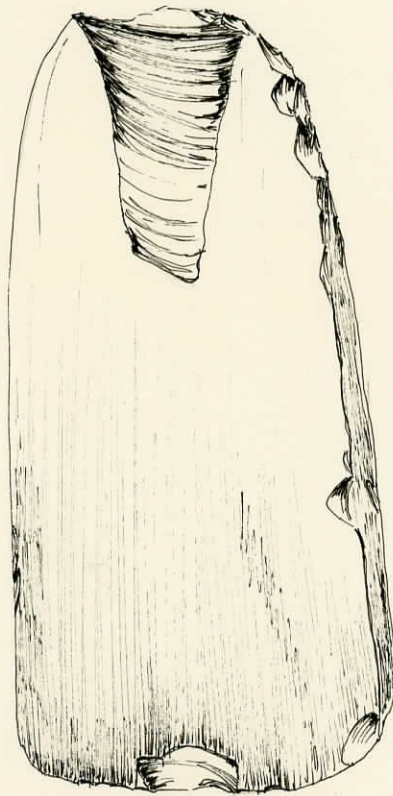
84199:23 ✓

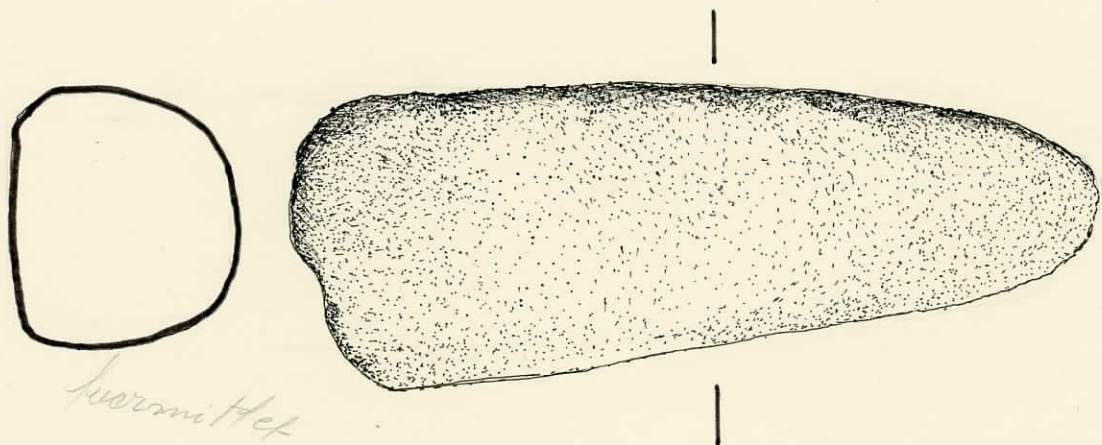

23:S.17

Inv. 12423 ✓

4.

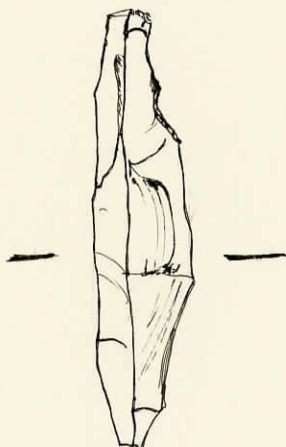

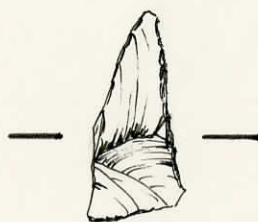

23:S.17
Inv. 12425

23:S.17
Inv. 12409. ✓

4

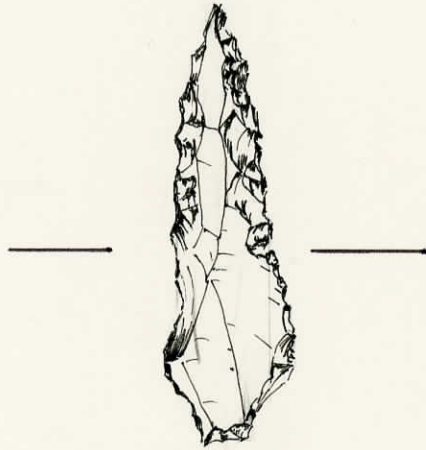

23:S.17

Inv.84199;9 ✓

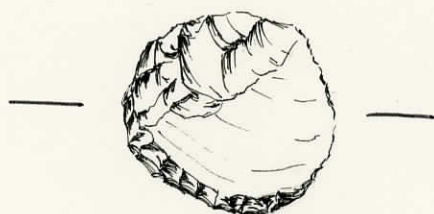
4.

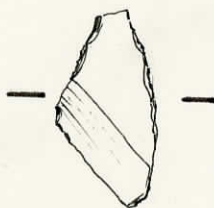

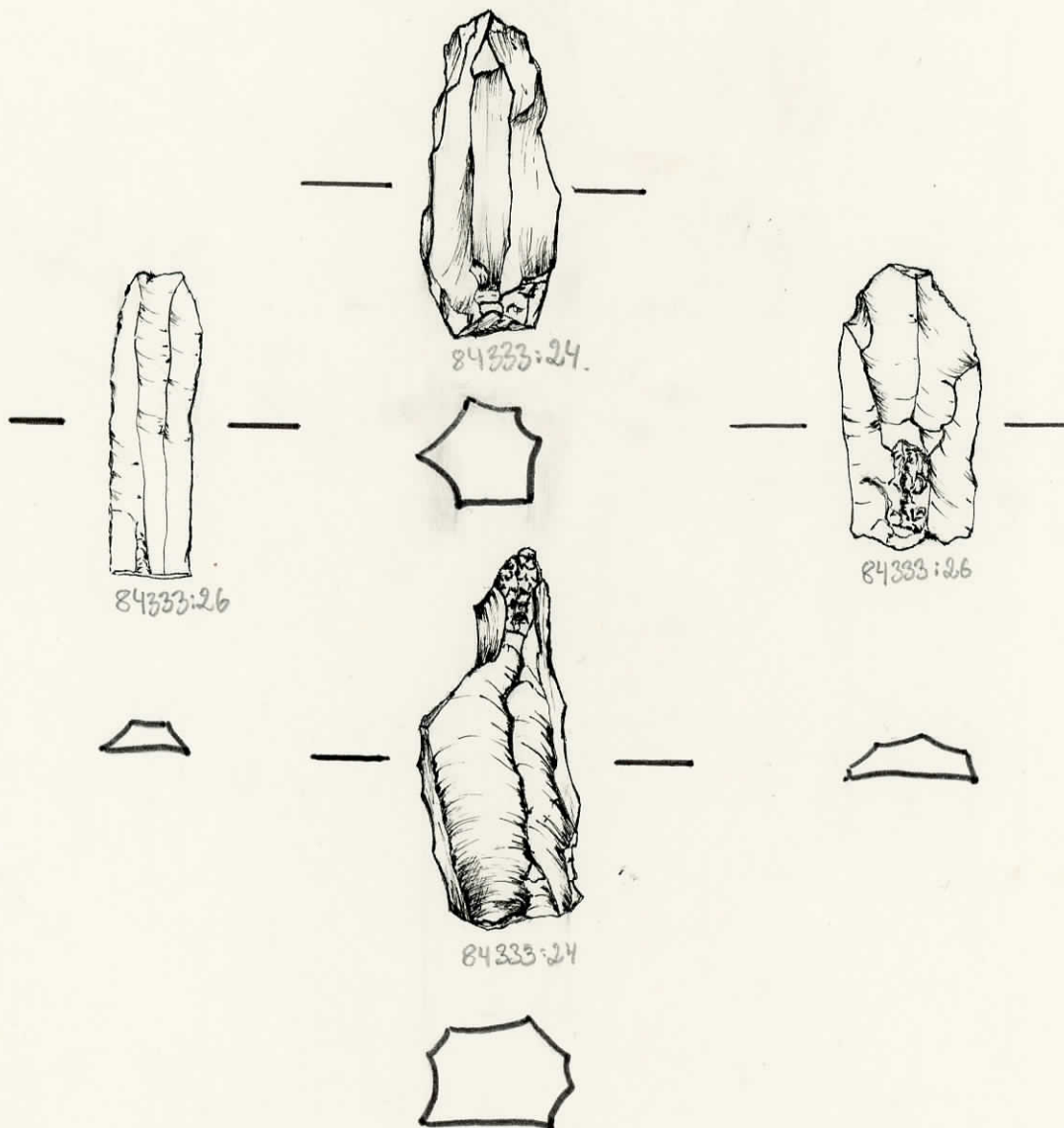
23:S.17

Inv. 84199:13

4

Riksantikvarieämbetet
Statens Historiska Museum
Storgatan 41, Stockholm Ö

Dnr 83/71/090 26 FEB. 1971
jmf 245/70 S.

Dnr829/70

Till Göteborgs Arkeologiska Museum

Riksantikvarieämbetet får meddela, att riksantik-
varien vid föredragning den 8 februari 1971
har beslutat, att fynden från provundersökningen av forn-
lämning 23: S17 å stg 19969 vid Högsbro industriområde, Åbydalen,
Västra Frölunda, Göteborg utförd av Carl Cullberg och Monica Lundberg

tillföres Göteborgs Arkeologiska Museum

Fynden har ~~ej~~ begärts av Eder.

~~Fynden jämte förteckning över den kommer att över-~~
~~sändas genom Statens Historiska Museum~~

Fynden finns hos Eder

Stockholm den 8 februari 1971

För riksantikvarieämbetet

Stenlund

Bilagor